

О. С. Ткачук

*кандидат юридичних наук, доцент, суддя,
вчений секретар Науково-консультативної ради
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ*

ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1, с. 3].

Кримінальне переслідування і призначення винним справедливого покарання, а також відмова від кримінального переслідування невинних, звільнення їх від покарання, реабілітація кожного, хто необґрунтовано притягувався до кримінальної відповідальності, неможливі без кримінально-процесуального доказування, яке є обов'язковою умовою досягнення завдань кримінального провадження.

Однією із властивостей доказів є їх допустимість з точки зору законності джерел, методів і прийомів, за допомогою яких вони були отримані. Вивченням проблем, пов'язаних із використанням допустимих доказів у доказуванні, займалися багато відомих процесуалістів і криміналістів.

Зокрема, проблема оцінки доказів набула значної теоретичної розробки у працях таких вчених, як С. А. Альперт, В. Д. Арсен'єв, М. І. Бажанов, Р. С. Белкін, А. Р. Белкін, В. П. Бож'єв, Л. Є. Владимиров, С. А. Голунський, Г. Ф. Горський, І. М. Гуткін, М. М. Гродзинський, В. Я. Дорохов, П. С. Елькінд, О. П. Єндовицька, З. З. Зінатуллін, Л. М. Карнеєва, М. М. Кіпніс, Є. Г. Коваленко, Л. Д. Кокорев, С. В. Курильов, А. М. Ларін, Б. Т. Матюшин, М. М. Михеєнко, Г. С. Мосеян, І. І. Мухін, В. Т. Нор, П. Ф. Пашкевич, І. Л. Петрухін, Є. Є. Подголін, Г. М. Різник, Н. В. Сибільова, С. М. Стахівський, М. С. Строгович, В. М. Тertiшник, Ф. Н. Фаткуллін, М. Є. Шумило, Н. Я. Якубович та інші.

Окремі питання оцінки доказів висвітлювалися також у працях В. П. Бахіна, В. Г. Гончаренка, В. П. Гмирка, А. Я. Дубинського, А. С. Железняка, В. С. Зеленецького, А. В. Іщенка, І. П. Козаченка, Н. І. Клименко, В. В. Молдована, Ю. К. Орлова, Д. П. Письменного, М. А. Погорецького, М. С. Полевого, В. Ю. Шепітька, В. П. Шибіка, М. Л. Якуба та багатьох інших вчених.

Однак зазначені науковці здійснювали дослідження до набрання чинності КПК від 13 квітня 2012 р. і об'єктивно не могли висвітлити всі питання, що виникли в теорії і на практиці в теперішній час.

Так, М. М. Михеєнко, найвідоміший вітчизняний учений, який всебічно дослідив питання теорії доказів і доказування у кримінальному судочинстві, писав, що передбачені ч. 2 ст. 65 КПК 1960 р. показання свідків, потерпілих, підозрюваного, обвинуваченого, висновки експерта, протоколи слідчих і судових дій та інші документи, за допомогою яких встановлюються фактичні дані, відомості як докази у справі, зазначені в ч. 1 цієї статті, називають джерелами доказів. На його думку, така назва є в цілому правильною, але точніше було б називати їх процесуальними джерелами доказів, щоб підкреслити їх відмінність від матеріальних джерел доказової інформації. У процесуальних джерелах містяться відомості про факти, обставини справи; вони є носіями, сховищем доказів, і тільки ті відомості, які є у зазначених джерелах, допустимо використовувати в кримінальному процесі як докази [2, с. 138–139].

М. А. Погорецький під допустимістю доказів розуміє таку внутрішню властиву їм якість, внаслідок якої ці докази здатні встановити обставини, що необхідні для повного і правильного вирішення певної справи, а вимога належності охоплює не весь доказ у цілому, а лише його змістовну частину — фактичні дані. Сукупність вимог, що висуваються законом до процесу отримання доказів, становить інститут процесуальної допустимості, який полягає в тому, що належні до справи фактичні дані повинні бути одержані із встановленого законом джерела уповноваженим на це суб'єктом кримінального процесу (органом дізнання, слідчим чи судом) і закріплені у спосіб, передбачений у кримінально-процесуальному законі [3, с. 479, 481–482, 492–493].

Стаття 22 КПК 1960 р. визначала, що прокурор, слідчий і особа, яка проводить дізнання, зобов'язані вжити всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують і обтяжують його відповідальність. Зазначена норма забороняла вимагати показання обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у справі, шляхом насильства, погроз та інших незаконних заходів.

Відповідно до ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Пленум ВСУ в п. 19 постанови від 01 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» зазначив, що докази повинні визнаватися отриманими незаконним шляхом, наприклад, тоді, коли їх збирання та закріплення здійснене або з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина, встановленого кримінально-процесуальним законодавством порядку, або не уповноваженою на те особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами.

У зв'язку з цим В. М. Тертишник вважає, що допустимість доказів означає правову придатність їх для використання у кримінальному процесі як аргументів у доказуванні, а саме: 1) фактичні дані як докази, одержані: а) уповноваженим на те суб'єктом; б) з відомого, перевіреного та не забороненого законом джерела; в) у встановленому законом порядку з дотриманням процесуальної форми, яка гарантує захист прав та законних інтересів громадян; 2) фактичні дані та сам процес їх одержання належним чином закріплені та засвідчені; 3) зібрані докази та інші матеріали кримінальної справи в цілому дозволяють здійснити перевірку достовірності та законності одержання фактичних даних [4, с. 288, 290].

У науці кримінального процесу немає єдиної точки зору щодо сутності категорії допустимості доказів, підстав виключення доказів із кримінального процесу, можливості використання в доказуванні результатів оперативно-розшукової діяльності.

Водночас прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень можливо лише тоді, коли вони ґрунтуються на перевірених та правильно оцінених відомостях, одержаних відповідно до вимог кримінально-процесуального закону. Помилка суб'єкта доказування під час оцінки доказів може призвести до прийняття незаконних рішень, порушення прав і свобод громадян, покарання невинуватого або виправдання особи, яка вчинила злочин. У зв'язку з цим правильна оцінка доказів має найважливіше значення не тільки для прийняття окремих процесуальних рішень, але й для постановлення законного і обґрунтованого вироку.

Належність та допустимість є невід'ємними елементами характеристики доказів. Доказування у кримінальній справі може здійснюватись тільки належними та допустимими доказами.

Відповідно до КПК допустимість доказів визначається положеннями цього Кодексу, які були чинними на момент їх отримання [1, с. 6], та означає основну ознаку допустимих доказів: доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК.

Разом із тим законодавець наводить окремі ознаки недопустимих доказів і зазначає безумовні ознаки недопустимих доказів: це докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав і свобод людини.

До істотних порушень прав людини і основоположних свобод, зокрема, належать такі діяння: здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов; отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження; порушення права особи на захист; отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права; порушення права на перехресний допит; отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні (ст. 87 КПК).

Крім того, ст. 223 КПК передбачає правило, за яким будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази — недопустимими.

Умовно допустимими є докази щодо судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого (ст. 88 КПК), показання з чужих слів (ст. 97 КПК), докази, отримані в результаті обшуку до постановлення ухвали слідчого судді з цього приводу (ч. 3 ст. 233 КПК), докази кримінального провадження, що перейняте від іншої держави (ст. 598 КПК).

У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.

Таким чином, аналізуючи зміст КПК, доходимо висновку, що законодавець під допустимістю доказів у кримінальному процесі передбачає оцінку сукупності кримінально-процесуальних дій, спрямованих на захист прав і свобод громадян.

Водночас правила перевірки допустимості доказів нерозривно пов'язані з конституційними та моральними засадами судочинства, які або відображені у правовій нормі, або припускають врахування їх вимог при застосуванні правових норм, що не містять безпосередньо зазначених засад. В останньому випадку саме моральні засади є критерієм допустимості доказів.

За таких умов конституційна норма про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, знаходить своє реальне втілення і реалізацію у нормах КПК.

Разом із тим у КПК уперше у вітчизняному кримінальному судочинстві регламентовано порядок визнання доказів допустимими та недопустимими.

Зокрема, ст. 87 КПК зобов'язує суд визнати недопустимими докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Суд вирішує усі питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення [1, с. 47].

На основі системного аналізу наведених норм та норм, що містяться у главі 29 КПК, доходимо висновку, що у будь-якому разі питання щодо допустимості чи недопустимості доказу має вирішуватися у нарадчій кімнаті. При цьому таке рішення може бути викладене як у процесуальній ухвалі, так і у вирокі суду.

У разі очевидної недопустимості доказу, яку суд виявив під час судового розгляду, він має вийти до нарадчої кімнати для постановлення ухвали про неможливість дослідження або припинення дослідження такого доказу.

Такі ж дії має вчинити суд для визнання допустимими доказів, про які йдеться у ч. 1 ст. 88 КПК, а також тоді, коли сторони кримінального провадження під час судового розгляду подали клопотання про визнання доказів недопустимими.

Усі інші докази на предмет допустимості після завершення судового розгляду оцінюються судом при постановленні вироку, якщо з цього питання відсутні ухвали суду чи слідчого судді, постановлені ним при здійсненні заходів забезпечення кримінального провадження, досудового розслідування та підготовчого провадження, чи судового розгляду, оскільки КПК зобов'язує суд здійснювати контроль допустимості доказів на усіх стадіях процесу та невідкладно ухвалювати судові рішення щодо недопустимості доказів при виявленні порушення прав та свобод людини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. — К., 2012. — 336 с.
2. *Михеєнко М. М.* Кримінальний процес України : підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. — К., 1999. — 536 с.
3. *Погорецький М. А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : моногр. — Х., 2007. — С. 479, 481, 482, 492–493.

4. *Третишник В. М.* Кримінально-процесуальне право України : підручник. — 4-те вид., допов. і переробл. — К., 2003. — 1120 с.

Ткачук О. С. Визнання доказів допустимими за Кримінальним процесуальним кодексом України

Анотація. Досліджено актуальні для юридичної теорії і практики питання доказування у кримінальному судочинстві як обов'язкової умови досягнення завдань кримінального провадження. Проаналізовано погляди деяких науковців та норми КПК про допустимість доказів.

Ключові слова: доказ, суд, допустимість доказу, кримінальне провадження, судовий розгляд.

Ткачук О. С. Признание доказательств допустимыми согласно Уголовному процессуальному кодексу Украины

Аннотация. Исследованы актуальные для юридической теории и практики вопросы доказывания в уголовном судопроизводстве как обязательного условия достижения целей уголовного производства. Проанализированы взгляды некоторых ученых и нормы УПК о допустимости доказательств.

Ключевые слова: доказательство, суд, допустимость доказательства, уголовное производство, судебное разбирательство.

Tkachuk O. S. Recognition of Admissible Evidence According to the Criminal Procedure Code of Ukraine

Summary. Issues of evidence in judicial proceedings as compulsory condition for criminal proceedings are urgent for legal theory and practice. They were investigated in this article. Points of some scholars and norms of the CPC on admissible evidence were analyzed.

Key words: evidence, court, admissible evidence, criminal proceedings, judicial consideration.